

KOSTIUSHKO GANNA. *Patriotic ducation of young people accordin gtomoral foundations of Ukrainian folk pedagogy.*

This article analyzes the essence of such notions as «morality», «folk morality», «patriotism», «patriotic education». The efficiency of using traditional pedagogy in the patriotic upbringing of the younger generation is marked. Great importance at the present stage of development of the Ukrainian democratic society have moral values of previous generations. The attention is focused on moral values of the Ukrainians: patriotism, humanity, justice, honesty, courage, openness, nobleness, kindness, tolerance and others. In the context of patriotic education emphasis is put on folklore, traditions and rituals.

Tags: morality, folk and ethnic morality, patriotism, patriotic education, moral values, rituals, customs, folklore, folk pedagogy.

УДК 37.013.42:316.362.1-055.52

Лук'янова К. А.

ФЕНОМЕН БАТЬКІВСТВА У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

У науковій статті автором розглядається проблема батьківства у сучасному світі. Визначено поняття батьківства, його особливості та структурні компоненти. Автор проаналізував подібні та відмінні риси щодо реалізації батьківства у народів західної та східної культур, а також представників слов'янських традицій. Зосереджено увагу на особливостях подружніх взаємостосунків – любові, довірі, відповідальності – та їхньому впливі на виконання батьківських функцій і здійснення виховного процесу. На основі аналізу поглядів науковців визначено умови ефективної реалізації батьківства у сучасній реальності.

Ключові слова: батьківство, усвідомлене батьківство, батьківська роль, готовність до батьківства, любов, довіра, відповідальність.

Гуманізація та демократизація освіти, педагогічних стосунків покликані забезпечити всебічний розвиток гармонійної особистості. Значна відповідальність у цьому процесі покладена на педагогів закладів освіти та виховання. Задає ж напрямок, безперечно, сім'я дитини, її батьки, які виступають первинними агентами соціалізації особистості, виступають джерелом соціального досвіду, забезпечують формування фізичних якостей та духовно-моральних цінностей дитини. Але у сучасному світі спостерігається знецінення культу батьківства, що пов'язано зі зміною пріоритетів щодо значимості ціннісних орієнтацій, домінування матеріальних цінностей над духовними. Молодь більшою мірою орієнтована на здобуття фінансового благополуччя, досягнення високих посад, престижу, тоді як прагнення народжувати дітей, любити їх, виховувати у дусі моральності, піклуватися про збагачення їх духовного світу перебуває на другому плані. Таким чином, постає необхідність відновити у сучасних реаліях погляди на

батьківство та формувати прагнення усвідомленого виконання батьківських ролей.

Реалізацію відповідального батьківства як передумову повноцінного сімейного виховання розглядали у своїх працях видатні педагоги та психологи Л. Виготський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Акцентували значну увагу на ролі батьків у становленні особистості дитини, формуванні у неї позитивних якостей, становленні морально-ціннісної картини світу І. Бех, І. Кон, А. Співаковська та ін. Феномен батьківства та його структуру розглядала Р. Овчарова, усвідомлене батьківство та особливості його формування досліджували Т. Алексєєнко, І. Братусь Т. Веретенко, Ю. Гіппенрейтер, І. Зверєва, Г. Лактіонова та ін.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні поглядів на батьківство у сучасному вимірі та ефективну реалізацію батьківських ролей.

Батьківство – «соціально-психологічний феномен, що є сукупністю знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, які реалізуються у всіх проявах поведінкової складової батьківства; процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку та навчання дітей» [4, с. 121].

Батьківство, на нашу думку, проявляється у злагодженій взаємодії батьків задля створення належних умов для розвитку, виховання та навчання особистості дитини, що проявляється у наявності необхідних педагогічних знань та освіченості, щирих почуттів, перш за все любові, а також вмінь та навичок догляду та піклування про дитину.

У структурі батьківства Р. Овчарова виокремлює наступні компоненти: «сімейні цінності, батьківські установки і очікування, батьківські почуття, відношення та позиції, батьківська відповідальність і стиль сімейного виховання, які містять когнітивні, емоційні та поведінкові складові» [6, с. 23].

У законодавчих та нормативних актах нашої держави зафіксовано інформацію щодо сімейних прав та обов'язків членів родини, здійснення виховного впливу батьків на дітей, забезпечення їхнього повноцінного розвитку. Так, у Законі України «Про охорону дитинства» зазначено, що: виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право та зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці [5]. Зазначені особливості взаємодії батьків з дітьми характерні не лише для українського народу, вони є орієнтирами і для представників більшості країн нашого сучасного світу.

Але у зв'язку з різним менталітетом, своєрідними рисами, притаманними окремим народам та національностям, специфічними особливостями взаємодії спостерігаються й відмінності щодо реалізації батьківства у представників різних країн. Так, С. Акутіна проаналізувала три домінуючі стратегії, світоглядні позиції, спрямовані на закріплення сімейних цінностей та формування на їх основі

усвідомленого батьківства. Це три світи, ідеологічні основи яких і закладають підґрунтя принципових відмінностей у застосуванні педагогічних практик, – світ Заходу, світ Сходу, світ самобутньої російської культури [1, с. 134-135]. Розглянемо їх специфічні особливості більш детально.

«Захід» завжди був відомий своїм прагматизмом та орієнтацією на матеріальні цінності. В основі його ідеології покладено принцип інтелектуалізму. У зв'язку з цим ефективна реалізація батьківства та повноцінне виховання дитини полягає у формуванні високоосвіченої особистості, з високим рівнем інтелектуального розвитку, широким спектром академічних знань, що у майбутньому сприятиме досягненню матеріального благополуччя, професійної кар'єри та соціального статусу, особистісного успіху. Таким чином, в основі формування батьківської культури, реалізації батьківських ролей та здійсненні виховання дітей у західній культурі домінуюче місце посідають матеріальні цінності.

Специфічною рисою східної культури виступає духовність та релігійність, своєрідна інтровертність, прагнення до поглиблення у власний внутрішній світ, зосередженість на самовдосконаленні. Це зумовлює активізацію та направленість батьківських зусиль на виховання та забезпечення благополуччя ще ненародженої дитини, яка знаходиться в утробі матері, і немовляти з використанням різноманітних нетрадиційних оздоровчих практик. Відбувається переорієнтація до активної ролі батьків навіть у період вагітності жінки, активне співпереживання стану дитини, що надзвичайно важливо для повноцінного розвитку плоду та народження малюка. Саме в рамках даної ідеології, як зазначає С. Акутіна, вперше застосовується поняття «усвідомлене батьківство» [1, с. 135]. Таким чином, ідеологічною основою формування усвідомленого батьківства та виконання виховних функцій представників східної культури виступають духовно-релігійні цінності та прагнення до самовдосконалення, що сприяє відповідальному ставленню до власної батьківської ролі ще у період вагітності жінки.

Третім світом, на думку дослідниці, виступає своєрідна російська культура. А ми вважаємо, що необхідно розширити межі даного світу. В даному випадку доцільніше вести мову про слов'янську культуру та її своєрідні традиції. Батьківство в рамках цієї ідеології наповнено неповторним соціальним та культурним досвідом, зовнішнє життя поступається місцем духовно-ціннісному орієнту, прагненні передати підростаючому поколінню основи слов'янської культури різними засобом, орієнтуючись на вік дитини. Організація дозвілля дітей, залучення їх до спільної діяльності, влаштування традиційних заходів стає важливою умовою якісного, ефективного і, безперечно, усвідомленого батьківства. Таким чином, батьківська культура в рамках слов'янської традиції забезпечує формування цілісної духовної особистості.

Але сучасне українське суспільство останнім часом підтримує орієнтацію Заходу, що відображається на зміні ціннісних орієнтацій, пріоритетів та, як наслідок, особливостях реалізації батьківства. Ще В. Сухомлинський зазначав: «Сім'я стає могутньою виховною силою, що облагороджує наших дітей лише тоді, коли ви, батьку та мати, бачите високу мету свого життя, живете в ім'я

високих ідей, що підносять, звеличують вас в очах ваших дітей» [8, с. 157]. Видатний педагог мав на увазі не прагнення досягти у житті матеріальних цінностей, а, перш за все, відчуття батьками щастя, радості та повноти духовного життя, від чого і залежить успішне виховання підростаючого покоління.

Ми вважаємо, що на формування батьківства, його подальшу реалізацію та виховання дітей чи не найважливіший вплив здійснюють подружні відносини та особливості взаємостосунків партнерів. Перш за все – це взаємне кохання, яке виступає підґрунтям сімейної гармонії. Підтвердженням цьому є слова В. Сухомлинського, які не втрачають своєї актуальності й до сьогоднішніх днів: «...уміти творити велике, безцінне духовне багатство сімейного життя – взаємну любов – значить створювати в домі найсприятливіший для виховання дітей мікроклімат» [9, с. 441]. Бажана дитина, народжена у коханні, буде отримувати від батьків найщиріші почуття, позитивні емоційні реакції на її посмішку, ласку, піклування, турботу і, безперечно, любов, любов безумовну та безкорисливу.

Любов до дитини як одна із умов ефективного здійснення батьківства відіграє значну роль у розвитку та становленні особистості. На цьому наголошують і відомі дослідники. Першим і основним завданням батьків, на думку А. Співаковської, «є створення у дитини з перших днів її життя впевненості у тому, що її люблять і про неї піклуються» [7, с. 29]. Подібну точку зору висловлює й Л. Буніна, зазначаючи, що «батьківська любов сприяє появі у малюка почуття безпеки, підтримує позитивний стан його емоційно-чуттєвої сфери, навчає любові, моральної поведінки, виступає джерелом досвіду дитини як потенційного батька» [3, с. 11]. Таким чином, безумовна любов до дитини виступає основою успішної реалізації батьківства.

На жаль, досить часто батьки тлумачать любов до дитини як можливість забезпечення її усім необхідним, матеріальними речами, найкращими іграшками та одягом, залученням її до розвивальних гуртків та секцій. Безперечно, це необхідно дитині. Але варто розуміти, що для розвитку та формування повноцінної особистості дитині необхідне емоційне тепло та піклування, турбота, любов на рівні почуттів, а не на рівні матеріальних цінностей. Тому так важливо вчити сучасну молодь, потенційних виконавців батьківських ролей, молоде подружжя і навіть молодих батьків мистецтву любити свою дитину серцем та душею.

Важливими компонентами батьківства, на думку З. Бондаренко, «є відповідальність, довіра і готовність» [2, с. 8]. Наявність цих компонентів забезпечує успішність взаємодії як в діаді «чоловік – дружина», так і в діаді «батько/мати – дитина».

Відповідальність – спрямованість поведінки батьків на забезпечення всебічного благополуччя дитини (фізичного, психологічного, духовного) і зведення до мінімуму небезпечних впливів на неї. Відповідальність пов'язана з виконанням батьківського обов'язку по відношенню до дитини, її розвитку та виховання.

Довіра – особливі взаємостосунки між подружжям, що проявляються у впевненості стосовно любові, доброзичливості, порядності одного з партнерів по відношенню до іншого, можливості отримати від нього підтримку та допомогу у

скрутних ситуаціях. Саме довіра стає запорукою міцності сім'ї та прийняття рішення про народження дитини, реалізацію подружжям себе у батьківських ролях. Довіра пов'язана із прогнозом можливих варіантів поведінки, вчинків партнера та відповідність їх власним сподіванням та очікуванням.

Готовність до батьківства включає два аспекти:

- 1) власна готовність до прийняття батьківської ролі;
- 2) готовність партнера до серйозного кроку.

В цілому готовність до батьківства передбачає, перш за все, соціальну та психологічну зрілість, для якої характерними є: активна життєва позиція; вміння приймати важливі рішення; нести відповідальність за власні вчинки; будувати ефективну взаємодію з оточуючими людьми; проявляти прагнення піклування про найближчих людей.

Таким чином, у сучасній соціальній реальності усвідомлене батьківство, ефективне виконання батьківських функцій та обов'язків, на нашу думку, можливе за наступних умов: взаємна любов подружжя та довіра, яка є запорукою сімейної гармонії; домінування у системі цінностей подружжя вищих духовних ідеалів – радості, щастя, поваги, взаєморозуміння, підтримки, моральності; власна готовність та готовність партнера до реалізації батьківства; активне залучення до життя дитини та здійснення піклування про неї ще у період вагітності жінки; безумовне прийняття дитини та прояв щирих почуттів до неї, найголовніше з яких – любов; єдність поглядів батьків щодо виховного впливу на дитину та відповідальність за цей процес.

Забезпечення цих умов залежить, в першу чергу, від природного прагнення та бажання, усвідомленого рішення двох люблячих людей дати початок новому життю, народити малюка, втілити та продовжити себе у майбутньому через нащадків. А безумовна любов та прийняття дитини створять фундамент емоційного благополуччя особистості та повноцінного її розвитку.

Батьківство є процесом забезпечення батьками належних умов для повноцінного розвитку, виховання та навчання дитини із проявом до неї любові та позитивних емоцій, застосуванням умінь та навичок по догляду та піклуванню. Цей процес потребує кропіткої роботи та значних зусиль з боку батьків. Ідеологія слов'янської культури, на нашу думку, сприятиме якнайповнішій та найефективнішій реалізації батьківських ролей у сучасних реаліях нашої держави. Підростаюче покоління не лише опановуватиме неповторний соціальний, культурний та духовний досвід власного народу, а й буде забезпечене повноцінним батьківським піклуванням та турботливим ставленням. Не зосередженість на збагаченні матеріальними речами, а розуміння цінності морально-духовної сфери, довіра та взаєморозуміння між подружжям, прагнення забезпечити дитину безмежною любов'ю стане запорукою ефективною реалізації батьківства у сучасних реаліях життя.

Використана література:

1. Акутина С.П. *Формирование осознанного родительства у старшеклассников как духовно-нравственный императив // Известия высших*

учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2009. – № 1 (9). – С. 133-142.

2. Бондаренко З.П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічна робота з усвідомленого батьківства». – Дніпропетровськ.: РВВ ДНУ, 2011. – 36 с.

3. Буніна Л.М. Врахування потреб дитини як основа усвідомленого батьківства // Діти – батьки – сім'я : Випуск 3. – К. : Наук. світ, 2005. – С. 9-16.

4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / [За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої]. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.

5. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page>.

6. Овчарова Р.В. Родительство как психологический феномен: [Учебное пособие]. – Москва. : Московский психолого-социальный институт, 2006. – 496 с.

7. Спиваковская А.С. Как быть родителями: (О психологии родительской любви). – М.: Педагогика, 1986. – 160 с.

8. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка (Підг. до вид. текст і написав вступ. статтю В.Ф. Шморгун). – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.

9. Сухомлинский В.А. Микроклимат вашего дома: Избранные произведения : В 5-ти томах / В.А. Сухомлинский / [Редкол.: Дзевежин А.Г. (пред.) и др.]. – К.: Рад. школа, 1979-1980. – С. 437-441.

ЛУКЪЯНОВА ЕКАТЕРИНА АНДРЕЕВНА. Феномен родительства в современном измерении.

В научной статье автором рассматривается проблема родительства в современном измерении. Определено понятие родительства, его особенности и структурные компоненты. Автор проанализировал сходные и отличительные черты касательно реализации родительства у народов западной и восточной культур, а также представителей славянских традиций. Сосредоточено внимание на особенностях супружеских взаимоотношений – любви, доверии, ответственности – и их влиянии на выполнение родительских функций и осуществление воспитательного процесса. На основе анализа взглядов исследователей автором определены условия эффективной реализации родительства в современной реальности.

Ключевые слова: родительство, осознанное родительство, родительская роль, готовность к родительству, любовь, доверие, ответственность.

LUKYANOVA KATERYNA. The phenomenon of fatherhood in modern terms.

In the scientific article the author deals with the problem of fatherhood in the modern world. The concept of fatherhood, its features and structural components. The author analyzed the similarities and differences between paternity implementation of Eastern and Western cultures, and the Slavic traditions. The emphasis made on the marital relationships, the features like love, trust, responsibility, and their impact on the parenting and educational process. The terms of effective parenting implementation in modern reality were defined by the analysis of scholars' views.

Keywords: parenting, conscious parenting, parental role, readiness for parenthood, love, trust, responsibility.

УДК 37.013.42:378.18:371.83

Лях Т. Л., Качуровська В. Ю.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ СТУДЕНТАМИ-ВОЛОНТЕРАМИ ДЕРЖАВНИХ ТА НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті проаналізовано зміст роботи студентів-волонтерів з організації вуличного дозвілля дітей у державному та недержавному секторах; розкрито сутність, мету, особливості діяльності студентів-волонтерів в соціальних інституціях, таких, як центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, клубах за місцем проживання, вищих навчальних закладах, громадських організаціях та неформальних об'єднаннях.

Ключові слова: організація дозвілля; студенти-волонтери; центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; клуби за місцем проживання; громадська організація; неформальне об'єднання.

Організація дозвілля дітей є одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності в соціальній сфері. На жаль, сьогодні все гостріше постає проблема неорганізованості дозвілля. Причин цієї проблеми є декілька: дороговизна гурків, клубів та секцій для дітей, відсутність тематично привабливих та сучасних гуртків, секцій та клубів за місцем проживання дітей, зниження комунікативного рівня у дітей і натомість їхня комп'ютеризація, «гаджетизація».

У дослідженнях порушено проблеми організації дозвілля дітей та підлітків (М. Аріарський, Л. Балясна, В. Білоконь, В. Бочелюк, І. Гутник, В. Кірсанов, Н. Максютин, Г. Науменко та ін.); формування духовності особистості у процесі раціонально організованого дозвілля (А. Воловик, В. Воловик, Ю. Жданович, В. Завацький, В. Кірсанов, В. Лупійчук, А. Цьось, К. Чорна та ін.).

Соціальні педагоги та психологи наголошують на тому, що діти майже не грають один з одним, а культура вуличної гри з кожним роком знижується. І чим більшим є місто, чим вищим – дохід батьків, тим менше можна зустріти дітей на вулиці, що грають у вуличні ігри.

Звичайно, усе це підсилюється ще й тим, що наявний брак фахівців, які б формували культуру вуличної гри, допомагали в організації тематичних вуличних ігор. Тому особливе місце у розв'язанні цієї проблеми належить студентам-волонтерам. Пройшовши відповідну підготовку, вони впроваджують ігрові програми для дітей у різноманітних навчальних та виховних закладах, формують культуру гри в умовах вуличного простору.

Метою нашої статті є аналіз змісту роботи студентів-волонтерів з організації вуличного дозвілля дітей у державних та недержавних організаціях.